

Владимир Умељић

СРБОЦИД

ХРВАТСКЕ ДРЖАВЕ 1941-1945.

(Крвави чвор српско-хрватских односа)

Уредник
Зоран Колунџија

Copyright © ИК Прометеј, Нови Сад, 2025.

Ниједан део ове књиге не може се користити нити репродуковати
у било ком облику без писане сагласности издавача. Сва права
задржана.

Владимир Умељић

СРБОЦИД
ХРВАТСКЕ ДРЖАВЕ 1941–1945.
(Крвави чвор српско-хрватских односа)

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЦЕНЗИЈА, СОФИЈА БОЖИЋ	9
ИСТИНА КАО ОБАВЕЗА О књизи Србоцид хрватске државе 1941–1945. <i>(Крвави чвор српско-хрвајских односа)</i>	
УВОДНА РЕЧ	15
ДЕКЛАРАЦИЈА О СРБОЦИДУ ХРВАТСКЕ ДРЖАВЕ 1941–1945.	26
ПА ЗАР ОПЕТ?! И ДОКЛЕ ТАКО?!	29
КОНВЕРТИТИ И ЛАВОВИ	34
ФЕНОМЕН СРБОМРЖЊЕ.....	39
СРБОЦИД ХРВАТСКЕ ДРЖАВЕ 1941–1945. (КАД, КАКО, ЗАШТО ЈЕДАН НАРОД ИЗНЕДРИ ГЕНОЦИДНЕ ЗЛОЧИНЦЕ?).....	48
ДЕЧИЈЕ ЖРТВЕ СРБОЦИДА ХРВАТСКЕ ДРЖАВЕ 1941–1945.	63
„ДЈЕЧИЈИ ЛОГОРИ У НДХ, ОПЂЕНИТО О ДЈЕЧИЈИМ ЛОГОРИМА.....	65
ТРАНСПОРТ И ГУБИЛИШТЕ ДЈЕЦЕ	66
„ЦИВИЛНЕ И ВОЈНЕ ЖРТВЕ ДРУГОГА СВЈЕТСКОГ РАТА И ПОРАЂА У ИСТОЧНОЈ ХЕРЦЕГОВИНИ.....	73
ДА ЛИ ЈЕ ДИАНА БУДИСАВЉЕВИЋ ЗАПРАВО БИЛА САМО „ПОМОЋНИ ВОЛОНТЕР ХУМАНЕ ВЛАДЕ НДХ И НАДБИСКУПА СТЕПИНЦА, ЗАГРЕБАЧКА ПРАВЕДНИЦА И ХРВАТСКИ ОСКАР ШИНДЛЕР“?	94
„УСТАШКИ ВОЈНИЦИ ПОМАЖУ ХУМАНИТАРЦИМА!	100
„ЗАГРЕБАЧКА ПРАВЕДНИЦА ДИАНА БУДИСАВЉЕВИЋ	105
ПРЕБИЛОВЦИ, ГОЛГОТНИ УСУД ЈЕДНОГ СРПСКОГ СЕЛА.....	112
ЈАСЕНОВАЦ, ЗЕМАЉСКА ИСПОСТАВА ПАКЛА, СТРАШНА „КРУНА“ СРБОЦИДА ХРВАТСКЕ ДРЖАВЕ 1941–1945.....	118
Завршна реч.....	131
ШТА ПОКАЗУЈЕ ОГЛЕДАЛО?.....	136

ПРОМЕНА ПАРАДИГМЕ У НЕМАЧКОЈ ИСТОРИЈСКОЈ НАУЦИ: У ХРВАТСКОЈ ДРЖАВИ 1941–1945. НИЈЕ ИЗВРШЕН ГЕНОЦИД НАД СРБИМА?.....	141
НАУЧНО-ИСТОРИЈСКИ АСПЕКТ.....	144
ЈЕЗИЧКО-ФИЛОЗОФСКИ АСПЕКТ (ТЕОРИЈА ДЕФИНИЦИОНИЗМА).....	161
ПОЛИТИКОЛОШКИ АСПЕКТ	172
ЛИТЕРАТУРА	178
PARADIGM SHIFT IN GERMAN HISTORICAL SCIENCE: IN THE 1941–1945 CROATIAN STATE THERE WAS NO GENOCIDE AGAINST SERBS?.....	180
PARADIGMENWECHSEL IN DER DEUTSCHEN GESCHICHTSWISSENSCHAFT: IM KROATISCHEN STAAT 1941–1945 FAND KEIN GENOZID AN DEN SERBEN STATT?.....	181
АНЕКС	183
ЕКУМЕНСКЕ ЖРТВЕ СРБОЦИДА ХРВАТСКЕ ДРЖАВЕ 1941–1945.....	185
КАДА МРТВА УСТА ПРОГОВОРЕ – ИСПОВЕСТ МУЧЕНИЦА ИЗ ЈАСЕНОВЦА (Српски меморијал, 20. фебруар 2024)	189
ТИШИНА ЈАСЕНОВЦА	198
ТИШИНА ЈАСЕНОВЦА, ПО СЛАВЕНКИ ДРАКУЛИЋ.....	199
НАСИЛНО ПОКАТОЛИЧАВАЊЕ У ВРЕМЕ СРБОЦИДА ХРВАТСКЕ ДРЖАВЕ 1941–1945.	209
ВАТИКАН И СРБОЦИД ХРВАТСКЕ ДРЖАВЕ 1941–1945.	228
(ПОГЛАВЉЕ: „ПАЦОВСКИ КАНАЛИ”).....	228
О НЕЧОВЕЧНОМ БАНАЛИЗОВАЊУ ЖРТАВА ГЕНОЦИДА.....	246
СМРТ ЈЕ ЈЕДАН МАЈСТОР ИЗ НЕМАЧКЕ.....	252
СРБОЦИД ХРВАТСКЕ ДРЖАВЕ 1941–1945. ОПРАШТАЊЕ? ИЗМИРЕЊЕ?.....	260
СРБОЦИД ХРВАТСКЕ ДРЖАВЕ 1941–1945, КАО „КОМУНИСТИЧКО-ЧЕТНИЧКИ МИТ”	268

СРПСКА КУЛТУРА СЕЂАЊА И ЈАСЕНОВАЦ: ИЗАЗОВИ И ОДГОВОРИ.....	273
УМЕСТО УВОДА	273
НИКОЛА ЖИВКОВИЋ: УГЛЕДАЈМО СЕ НА ДРУГЕ НАРОДЕ КАД ПАМТИМО СВОЈА СТРАДАЊА	273
СТЕФАН КАРГАНОВИЋ: ЈАСЕНОВАЦ КАО УПОЗОРЕЊЕ	274
ДРАГИША БОЈОВИЋ: ПРИЛОЗИ ЗА ИСТОРИЈУ БОЛА.....	274
МИЛАН РУЖИЋ: ПОСЛЕ КОЛИКО ЗЛОЧИНА СЕ ПОСТАЈЕ УБИЦА?.....	275
ВЛАДИМИР УМЕЉИЋ: ИЗВЕШТАЈ ИЗ ЈЕРУСАЛИМА	276
СРЂАН ВОЛАРЕВИЋ: БРОЗОВ БЕТОН И ИСТИНА О ЖРТВИ	277
ПРОТОЈЕРЕЈ – СТАВРОФОР ДР СТОЈИЉКО Н. КАЈЕВИЋ: САМО ЖРТВЕ МОГУ ДА ОПРОСТЕ.....	278
ДЕЈАН МИРОВИЋ: НА ШТА НАС ПОДСЕЂА ЈАСЕНОВАЦ?	278
ЈОВАН ПЕЈИН: ЈАСЕНОВАЦ У СРПСКОЈ ИСТОРИЈИ.....	279
МАРИНКО ВУЧИНИЋ: ДВЕ ИЗЛОЖБЕ	279
ПРОТИВ ИГРАЊА БРОЈКАМА ДРАГАН ХАМОВИЋ: ДА ЛИ СУ УСТАШЕ „УРЕДНО ПОПИСИВАЛЕ” ЖРТВЕ?	281
НИКОЛА МИЛОВАНЧЕВ: ПРОТИВ УМАЊИВАЊА БРОЈА ЖРТАВА НАША НЕЧИЊЕЊА	285
ИСТРАЖИВАЊА У ЈАСЕНОВЦУ: УСПОМЕНЕ СЕСТРЕ ДР ВИДЕ БРОДАР	286
ИСТИНА О ХРВАТСКОМ РЕВИЗИОНИСТИ ИВИ ГОЛДШТАЈНУ	288
ЗОРАН КОЛУЊЦИЈА: ДА ЛИ ЈЕ ЈАСЕНОВАЦ БИО ТАБУ ТЕМА?	289
ФАШИСТИ ИЛИ ХРВАТИ МИЛОШ КОВИЋ: РАЗУМЕТИ ЗЛО.....	290
СЛОБОДАН АНТОНИЋ: КО ЈЕ НАПРАВИО ЈАСЕНОВАЦ – ФАШИСТИ ИЛИ ХРВАТИ.....	292
МИЛОМИР СТЕПИЋ: ЈАСЕНОВАЦ И СРПСКА СТРАТЕШКА КУЛТУРА.....	295
МИЛО ЛОМПАР: ГЕНОЦИД И СРПСКИ КУЛТУРНИ ОБРАЗАЦ.....	296
ТИСУЋГОДИШЊА КУЛТУРА И НАЦИОН ЛОГОРАША	298
НЕ СА ТОБОМ, НЕ БЕЗ ТЕБЕ (NEC TЕСUM NEC SINE TE)	307
БУЂЕЊЕ И ВАСКРСАВАЊЕ ИЛИ „СВИЊА ГУСКИ НИЈЕ ДРУГ”	311
ЈАСЕНОВАЦ 1945. ПА НАДАЉЕ.....	321
ПРОСТИТУТКЕ, ПОЛИТИЧАРИ И НАРОД	324

ГЛУПОСТ И ЗЛО	329
ЕХО У МЕДИЈИМА	334
ИЗЛОЖБА ИКОНА У „ЗАДУЖБИНИ ВУК КАРАЏИЋ”, БЕОГРАД.....	334
РЕПУБЛИКА СРПСКА БИЋЕ СЛОБОДНА И ДЕМОКРАТСКА	335
БОРБА ЗА ВЕРУ	339
ГЕНОЦИД КАО ДЕО КУЛТУРОЛОШКЕ ТРАДИЦИЈЕ ЗАПАДНЕ И СРЕДЊЕ ЕВРОПЕ?	348
УЗАЛУД СЕ ЧЕКА „ЧУДО” ИЗ ВАТИКАНА.....	359
ДОБРИ ТРАГОВИ ЗЛОГ ВРЕМЕНА	361
О ДЕЛУ ВЛАДИМИРА УМЕЉИЋА.....	365
О СРБОЦИДУ ХРВАТСКЕ ДРЖАВЕ.....	373
ГЕНОЦИД ЈЕ ИЗУМ ЗАПАДНЕ КУЛТУРЕ.....	374
ВЛАДИМИР УМЕЉИЋ: О ОТВОРЕНОЈ РАНИ СРБОЦИДА И ЈАСЕНОВЦА	378
ЗАВРШНА РЕЧ.....	390
БЕЛЕШКА О АУТОРУ	395

УВОДНА РЕЦЕНЗИЈА, СОФИЈА БОЖИЋ

ИСТИНА КАО ОБАВЕЗА

О књизи Србоцид хрватске државе 1941–1945.

(Крвави чвор српско-хрватских односа)

Др Владимир Умељић добро је познат научној и стручној јавности као аутор бројних радова о једној од најважнијих и најболнијих тема из наше прошлости – геноциду над Србима у време Независне Државе Хрватске. Такође, већ деценијама следи као непоколебљиви борац за правду и истину о српском народу окривљеном за највеће и најстрашније, често никада недоказане злочине деведесетих година 20. века, из времена насилног разбијања југословенске државе.

Из интересовања за тему српских страдања проистекла је и нова књига др Умељића, која је сада пред читаоцима. Она представља избор његових текстова објављиваних током низа година, различитим поводима и у различитим публикацијама. Поједини радови пласирани су у научној периодици, док су други дати у форми интервјуа или текстова намењених ширем аудиторијуму, како би истинита знања постала доступна и читаоцима који се не служе уским научним инструментаријумом. Прилози се могу читати независно један од другог – међу њима има и сасвим кратких и обимнијих студија – али им је заједничка чврста научна утемељеност. Сви они баве се ужасима којима је српски народ био изложен у злочиначкој хрватској творевини током Другог светског рата, разлозима који су до

тога довели, као и директним починиоцима и њиховим налогодавцима.

О геноциду над Србима у НДХ постоји обимна библиотека научних радова. Међутим, поред релевантне историографије, у њој одређено место заузима и псеудонаучна литература која покушава да сакрије истину и да не само заташка затирање једног недужног народа већ да, чак, у јавној свести изврши замену улога жртава и починилаца. Такви покушаји јавили су се убрзо по завршетку Другог светског рата (проф. др Иво Омрчанин) и нису престали ни до данас, када се отворено и бесрамно изврше минула стварност, а плодови безочног фалсификовања (нпр. историчар Стјепан Лозо, публициста Игор Вукић) представљају, као врхунски, у највишим установама хрватске државе. Упорним и континуираним простирањем кроз време, кривотворења све више добијају на снази, продубљујући неправду према жртвама и искривљујући слику прошлости.

Подстакнут пажљиво осмишљеном и плански вођеном релативизацијом масовног терора, др Умељић се посветио систематичном разоткривању лажи. Он разматра размере, структуру и идеолошке основе уништавања српског становништва на простору западно од Дрине од 1941. до 1945. године.

Тај изузетно захтеван, одговоран и емоционално оптерећујући задатак тежи да обавља пажљиво анализирајући све доступне изворе, како архивску грађу тако и сведочанства преживелих, као и сву релевантну, домаћу и страну историографију.

Књига др Умељића проблематизује више значајних аспеката овог феномена.

Да је Римокатоличка црква одговорна, али и умешана у истребљивање српског корпуса за њега је, као и за све друге озбиљне истраживаче овог погрома, несумњиво. Тражећи дубоке историјске корене геноцида, он се вратио у доба великог раскола из 1054. године, када су се Источна и Западна црква раздвојиле, а што није представљало само верску поделу, већ и суштинско политичко и културно преобликовање.

Тада започет конфликт Истока и Запада никада није превладан и трајно је детерминисао односе између народа који су припали једној или другој сфери утицаја. Свирепо обрачунавање са онима који су му, на било који начин, стајали на путу, за Ватикан није било ништа неуобичајено, што је много пута потврђено бројним примерима из прошлости, као што су незамислив покољ цивила после крсташког освајања Цариграда 1204, увођење инквизиције, Вартоломејска ноћ и друго.

Пошто је и православље било препрека успостављању папског планетарног патернализма, спасавање „шизматика” подразумевало је употребу свих средстава, па и уништавање и поништавање (преверавање) Срба као сметње на путу ка Русији.

У том интерпретативном оквиру, геноцид у НДХ не посматра се као изолован инцидент, већ као врхунац процеса дугог трајања који је покренут и доследно спровођен у оном делу Европе чију је културолошку традицију, стварао Ватикан.

Највиши достојанственик Римокатоличке цркве у НДХ, Алојзије Степинац, апострофиран је као човек, који је неоспорно био и морално и политички умешан у страдање Срба, као и Јевреја и Рома. Његова одговорност почива, према аутору, на чињеницама које, упркос безочним покушајима оспоравања, остају непобитне: да је загребачки надбискуп подржавао успостављање усташке државе, да никада није јавно осудио масовне злочине и да је стајао иза присилне конверзије Срба.

Др Умељић посебно истиче и улогу црквених кругова у организовању бекства усташких функционера по завршетку рата, што види као продужетак одговорности који не сме бити занемарен.

Осим што је извршио дубинску анализу срамне улоге Ватикана и Римокатоличке цркве, Владимир Умељић је дао и друге доприносе изучавању трагедије која је задесила српски народ у НДХ.

Треба истаћи терминолошку иновацију којом је обогатио научну комуникацију, а то је појам „Србоцид”, како је насловљена и ова књига. Тај технички термин за идентификовање геноцида над Србима у Другом светском рату дефинитивно је увео

у истраживања 2006. године и од тада је та реч прихваћена и широко коришћена у немачкој науци.

Међутим, немачкој науци ипак није успела да се дистанцира од идеологије, што је потврђено докторском тезом историчара Александра Корба, одбрањеној на Хумболтовом универзитету 2012. године. Корбову дисертацију др Умељић је аргументовано критиковао и то поглавље бисмо назвали носећим стубом целе књиге. Његова вишестрана критика толико је утемељена, документована и зналачки изведена да потпуно побија Корбово бизарно квазинаучно негирање пројекта ликвидације једног народа применом бруталне силе. А. Корб припада „академски верзираним ревизионистима историје“, одлучан је др Умељић.

Но, ма колико наш стручњак успешно демантовао рад немачког историчара и раскринкао његов тенденциозан и не само ненаучни већ, у суштини, нељудски приступ страхотама које су обележиле четворогодишње постојање једног монструозног политичког ентитета, поражавајућа је чињеница да је такво остварење уопште могло да буде узето у разматрање као релевантно на престижној високошколској установи са великом традицијом и да чак буде оцењено највишом оценом.

Не преостаје нам ништа друго него да се сложимо са др Умељићем да је до тога дошло само зато што је Корбов докторат инструмент добро разрађене немачке политичке стратегије.

Селективно приступајући изворима и литератури, А. Корб није нашао за сходно ни да подробније истражи хуманитарни рад Диане Будисављевић и сведочења која је та племенита жена оставила иза себе. Да је то учинио, довео би у питање своје амнестирање Римокатоличке цркве од сарадње са усташким режимом, а самим тим и целу идеолошку конструкцију коју заступа у докторату. С друге стране, др Умељић је посебну расправу посветио управо случају Диане Будисављевић, чије се пожртвовано деловање за спас српске деце омаловажава на различите начине.

Са српске стране могу се чути процене да је она била у служби усташког режима и да је промишљено радила на

одузимању дечака и девојчица од њихових мајки како би их усвојиле хрватске породице и од тих малишана створиле хрватске грађане, несвесне свог порекла.

Са хрватске стране, пак, њен рад на спасавању малих логораша обезвређује се тако што се тврди да је збрињавање козарачке деце било резултат дејствовања саме хрватске државе и, посебно, црквених структура, а да је Диана Будисављевић била само један од сарадника у алтруистичком подухвату.

О чему се заиста радило разрешио је др Умељић који високо вреднује човечност те жене, али се не двоуми у ставу да је њен подвиг био инструментализован те да је стављен у функцију чудовишног сценарија потпуног искорењивања једног народа.

С обзиром на њен садржај, са књигом др Владимира Умељића није се лако изборити. Пред нама дефилију ликови Вјекослава Макса Лубурића, Анте Павелића, Еугена Диде Кватерника, Динка Шакића, Андрије Артуковића, Алојзија Степинца, Мила Будака и његове свастике, окрутне часне сестре Ане Берте Пулхерије, фра Сотоне Мирослава Филиповића Мајсторовића и осталих злочинаца. Већ и сама њихова имена – која су симболи једног система који је уништавање уздигао на ниво државне политике – дубоко узнемиравају јер подсећају на немилосрдно злостављање огромног броја појединаца, од мале деце до старих и немоћних.

У доношење закључка о броју тих страдалника – који се упорно бескрупулозно смањује – аутор није желео да се упушта, али је ипак изнео сасвим рационалну претпоставку да је несрећника који су окончали живот у Јасеновцу или по другим стратиштима широм НДХ морало бити на стотине хиљада.

На страницама овог дела упознајемо се са неким од њих и њиховим језивим искуствима, колико и са њиховим крвницима. И сам дубоко дирнут ужасном судбином силних мученика, замишљен над питањем порекла људске бестијалности, др Владимир Умељић могао је да констатује само толико да је „једино објашњење, да објашњења нема, то остаје несхватљиво”. Уистину, има ли другачијег коментара пред понором зла који се крије у човеку и пркоси сваком покушају разумевања?

Иако не можемо дати коначни одговор, наша је дужност да памтимо, како би се зло препознало и спречило онда када поново покуша да се размахне. То је, свакако, једна од главних порука књиге др Владимира Умељића – да зло није само историјска чињеница коју треба забележити, већ опомена која обавезује.

УВОДНА РЕЧ

Однос Срба и Хрвата је најкасније од Велике шизме 1054, када је повучена граница између две велике културолошке традиције у Европи, римокатоличке и хришћанско-православне, однос две ратне стране на првој линији фронта.

Јер та граница пролази кроз Балканско полуострво.

Од тада трају сукоби, перманентни покушаји насилног покатоличавања и асимилације Срба, што је све кулминирало Србоцидом хрватске државе 1941–1945, који хрватске водеће елите до данашњег дана релативизују односно поричу.

Ватикански прозелитизам је резултирао и чињеницом, да је знатни део римокатоличких Хрвата потекао од православних Срба, тако да је у свим овим догађањима присутна и пословична горљивост конвертита, који по правилу покушавају „да буду већи католици од папе”.

Погледајмо прво неколико верификованих историјских чињеница о овом врло битном аспекту српско-хрватских односа кроз векове (за заинтересоване опширније у: Владимир Умељић, Балкански гамбит Ватикана, CATENA MUNDI, Београд, 2018.):

Научно образложење следственог разматрања проистиче из анализе верификованих, примарних историјских извора, који ће доле бити представљени, и базира се на њиховом сведочанству, да се само у периоду између 1846. и 1941. српско становништво западно од Дрине, са довољним степеном математичке вероватноће, смањило за приближно 2.000.000 људи а хрватско повећало за приближно исти број.

У првој линији ова коинциденција пробија сваки статистички оквир и води *ad absurdum* сваки иоле нормални однос наталитета и морталитета у оквиру ове две популације, а ни историја није оставила никакве показатеље о енормним емиграцијама (куда би требало да су између 1846-1941. отишли

они, у 1846. години далеко многобројнији Срби?) и још невероватнијим имиграцијама (одакле би требало да је заправо дошла толика маса Хрвата и од 1846-1941. тако значајно појачала своју убедљиво малобројнију популацију, у 1846. години по могућству око 3,5 пута мању од српске и то без каснијеridoшле – прво окупиране и потом анектиране – Босне и Херцеговине а после тога око 4 пута мању?).¹

Међусобна веза, једна врста „повратне спреге” између ових бројки је непревидива, радило се дакле о једном једином, јединственом процесу.

Није наравно тешко закључити, да је – независно од биолошких фактора – дошло до масовног, врло специфичног и само једносмерног преливања једне популације у другу, следећи, метафорички речено, до одређеног тренутка принципу „спојених судова” (до изједначења укупног броја Хрвата и Срба) а потом принципу „стрме равни” (у даљу хрватску корист).

И књиге рођених и умрлих из свих тих генерација, при чему презимена (генеалогичка) остају иста, као и делом места/пријаве боравка, поседи земљишта и некретнина, затим документи државних, црквених, образовних, медицинских, итд. институција и установа, публикације и новински извештаји и сл. говоре о следећим нараштајима истих, првобитно српских појединаца и фамилија, који од једног момента постају регистровани као Хрвати.

То потврђују и пописи становништва, при чему се по правилу прво конфесија одједном променила а потом (исто тако по правилу) после више генерација и националност, као и имена ново-рођених. И то говори против горње, врло невероватне конструкције (чудна комбинација наталитета, морталитета и миграција).

Начин реализације циља (одлучујуће промене првобитне демографске слике), значи, водио је од радикалне промене конфесионалне до дијаметралне промене националне структуре и спроводио се континуираним покатоличавањем и хрватизацијом (= асимилацијом) Срба.

---

¹ Овде се не узимају у обзир последице исламизације Балканског полуострва, која је пратила освајања Османске царевине, већ само хрватско-српски бројчани однос западно од Дрине а без Босне и Херцеговине. Горње, полазне бројке из 1846. године потичу само из Аустријске царевине, када је значи БиХ још увек била под османском влашћу.

Ултимативни доказ масовног покатоличавања Срба западно од Дрине је, иначе, лако доступан, тражи се и налази у фонду су најкомпетентнијег сведока историје у овом случају, у архиву ватиканске Конгрегације за пропаганду вере (Congregazione de Propaganda Fide), јер то није никада била некаква тајна, већ званична и отворена политика Ватикана.

Како је, међутим, долазило до следствене хрватизације?

Историјска ситуација у овом временском периоду (до 1. светског рата), значи квалитативни и квантитативни однос снага између политички доминантних, државно организованих Аустријанаца и Мађара с једне и њима (у различитој мери) потчињених Хрвата и Срба с друге стране, говори врло изричито против претпоставке да су Хрвати уопште били у стању, имали могућности и капацитет да самостално реализују тако велики пројекат.

Они су се од нестанка своје средњевековне државе 1102. грчевито борили за голи опстанак већ и свог народоносног предзнака „хрватски”. Испоставља се, значи, да је хрватизација покатоличених Срба првенствено следила аустријском односно аустро-угарском државном резону у другој половини XIX века.

Омиљена флоскула хрватских водећих елита, дакле, да је овај развој догађаја само „доказ културне надмоћи Хрвата над Србима” нема реалну основу тј. иоле снагу аргумента, јер њихов допринос овом процесу је далеко испод ватиканског и аустријског односно аустро-угарског.

Улога хрватског римокатоличког клира, као једне врсте „ватиканске пешадије” на лицу места не сме се наравно потценити, мора се одговарајуће вредновати. Потребно је узети у обзир и изузетно потенцирану, и социјално-психолошки интересантну чежњу њихових водећих елита – политичке, интелектуалне и клерикалне – да на буквално сваки начин ускладе стварност са сопственом представом стварности о „енормном значају” своје „тисућегодишње нације и државности” („wishfull thinking”).

Тај процес „ишчезавања” Срба западно од Дрине (и шире) континуирано се наставио и после светских ратова, прво у кратковечној Краљевини СХС, потом у Краљевини Југославији,

као и у Титовој комунистичкој држави, од којих ниједна није била отворено папофилна, напротив.

Само је дакле консеквентна поставка, да је Велика шизма 1054. године била одлучујући, преломни тренутак у односу на историју (не само) балканских народа, јер без ње по природи ствари никада не би дошло до покатоличавања (и следствене хрватизације) Срба западно од Дрине, дакле у Славонији, Далмацији, Босни и Херцеговини, Дубровнику као врло специфичној целини, и у Хрватској.

Тај догађај значи није имао само религиозно-црквени карактер и не припада само проблематици теологије и црквене историје, већ је био и један световно-политички чин римокатоличке цркве са одсудним последицама по даљу судбину погођених народа на балканској граници две велике културолошке традиције у Европи, Истока и Запада.

Следствено, поставља се и врло сензибилно питање, у којој мери је Ватикан у скоро 1.000 година историје после Велике шизме задржао свој религиозно-црквени карактер а у којој се трансформисао у једну претежно световну, политичку и економско-финансијску пирамиду моћи у религиозно-црквеним хаљинама?

Тиме се не апострофира амбиваленција, Ватикан као црква и истовремено држава, већ могућност есенцијалног дистанцирања једне хришћанске цркве од своје конститутивне духовне компоненте, дакле једна врста суштинског самопорицања уз истовремено масивно инсистирање на спољним, вербалним и ритуалним атрибутима свог дотадашњег карактера.

Бројне фасете институције римског папства су врло интересантан и захвалан објекат истраживања, овде ће се међутим превасходно разматрати његова прозелитска и световно-политичка компонента, и њихово делање на Балкану.

Једна значајна димензија Ватикана значи, по природи ствари, неће овде бити тематизована, чиме се ни у ком случају не жели умањити њен значај. Ради се о свим оним институцијама и установама, које се у оквиру римокатоличке црквене организације или под њеном контролом широм света баве хуманитарним, образовним, медицинским, каритативним, итд. радом.

Активност тих појединаца, група и организација, у којима делују како свештена лица, тако и по правилу велики број лаика (недуховних лица, „обичних“ римокатоличких верника), може се у врло великом броју случајева само позитивно оценити (осим у случају образовања, које по природи ствари, увек има и прозелитску конотацију а она искуствено не доноси само позитивне последице).

За очекивати је, дакле, да се потом развије заинтересована па и контроверзна дискусија, што аутор апсолутно поздравља, докле год се иста води аргументовано и у смислу Тацитовог постулата *sine ira et studio*, дакле без претераног емоционализовања, без острашћености и покушаја софистичко-риторичког замагљивања, и интересно условљеног изобличавања историјске стварности.

Потребно је у том контексту размотрити и есенцијалну улогу Аустро-Угарске у другој половини XIX века при овој драматичној промени демографске слике западно од Дрине, која је следила не само ватиканском прозелитизму, већ и свом државном резону, па чак се може рећи и „инстинкту преживљавања“.

То је, наиме, била истовремено и борба за опстанак мултинационалне Хабзбуршке царевине, јер је стварање нација у Европи тог времена, после Француске револуције, ишло у смеру метаморфозе историјских у националне државе а водећи мото овог процеса је гласио: „Једна нација, једна држава“.

Неопходно је оловити и исламизацију домаћег становништва са свим својим последицама, која је пратила експанзију Османске царевине, даље питање односа просвећено-научне и „контрафактичне“ историографије, као и врло сензибилну проблематику односа традиционалних и – у социологији врло добро познатих – тзв. договорних нација на Балканском полуострву.

То исто важи нпр. и за изузетно значајно етнографско сведочанство у сликама народних ношњи, које је оставио један очевидац, аустријски надвојвода Лудвиг Салватор (Ludwig Salvator) између 1870-1878. а које говоре о тадашњој структури становништва у читавој Далмацији, закључно са Сплитом, Задром, Дубровником, итд. као и у залеђини Јадранског приморја.

Погледајмо кратко бројчани однос Хрвата и Срба западно од Дрине од 1846. до данас:

По попису становништва у Краљевини СХС из 1921. Хрвата су чинили 23,5% укупног становништва, бројали дакле око 1.820.000 људи. Године 1941., када је Хитлер прегазио прву Југославију, на територији тада основане хрватске државе (НДХ) „... од око 6.000 000 становника (...) близу 3.000.000 су били католички Хрвати, скоро 2.000.000 су били православни Срби, око 500.000 босански муслимани, 140.000 Немци, 70.000 Мађари, око 40.000 Јевреји а остатак од око 150.000 људи су чинили Словенци, Чеси, Словаци, Украјинци и др.”²

По попису из 1948., у Хрватској је било 2.975.355 Хрвата и још само 543.795 Срба. Попис од 1991. издбројао је око 4.600.000 Хрвата и 580.762 Срба (12,2%) у Хрватској, да би број Срба после грађанских ратова при насилном разбијању друге Југославије 2011. опао тамо на 186.633 или 4,3%.

Промена бројчаног односа Хрвата и Срба после 2. светског рата је преваходно условљена Србоцидом хрватске државе 1941–1945., једним од три велика геноцида у Европи XX века, док је промена на крају XX века резултирала из масовних убиства и „великог ратног злочина, најмасовнијег етничког чишћења при овим ратовима, извршеног од стране Туђманове Хрватске”, како је то протеривање Срба из данашње Хрватске својевремено окарактерисао истакнути шведски политичар Карл Билт.³

Чињеница да је Србија само у 1. светском рату изгубила једну четвртину свог становништва или више од милион људи, при чему је губитак на мушкарцима између 18. и 35. године живота износио 58,5%,⁴ као и стотине хиљада у 2. светском рату говори за укупне српске губитке у XX веку, али не доприноси разумевању драстичног преокрета у процентуалном односу Хрвата и Срба западно од Дрине и то из следећих разлога:

² Упореди: G. Wolfrum, «Die Völker und Nationalitäten», Tab. 4 u. 5, Osteuropa-Handbuch, Bd. Jugoslawien, Hrsg. V. W. Markert, 1954, Köln/Graz.

³ J. Borger: „EU Report accuses Croatia of atrocities against rebel Serbs”, The Guardian, 30. September 1995.

⁴ „Солунци”, специјално издање, Дуга, стр. 1, Београд, 1984.